

Terhes nemzeti érték?

Fotás: Gramofon-archív

Hivatásos énekkarok Magyarországon

„A zene lelki táplálék, és semmi mással nem pótolható. Aki nem él vele: lelki vérszegénységben él és hal. Teljes lelki élet zene nélkül nincs. Vannak a léleknek régiói, amelybe csak a zene világít be” – vélekedett Kodály Zoltán. Sokan úgy gondolják, a zenén belül a kórusének az, ami különleges hatást vált ki a hallgatóságból. A hangverseny-kínálatban egy szezonban kétszáznál is több kóruskoncert szerepel, ezek zömét telt házak előtt rendezik. A komoly múltra visszatekintő magyar hivatásos énekkarok azonban – a kulturális élet többi területéhez hasonlóan – komoly anyagi gondokkal küzdenek. Van, ahol a létszámcsökentéstől tartanak, máshol az alacsony bérek teszik nehezzé a munkát, s akad együttes, amely nem tudja, léteznek-e a következő évadban is. Az utánpótlás kérdése sem rendezett, ahogy a képzés és az együttesek kapcsolata sem. Pedig Kodály szerint: „Az ének szebbé teszi az életet, az éneklők másokét is”.

◆ Réfi Zsuzsanna

A kettős Kodály-évforduló után négy esztendővel a hazai hivatásos énekkarok helyzete ambivalens képet mutat. Miközben szinte mindegyik együttes arról számol be, anynyi a fellépése, hogy alig tudja teljesíteni, az a cappella estek is nagyszámú közönséget vonzanak, eközben mindenütt akadnak anyagi gondok. Van, ahol a pénzhiány a külföldi szereplést akadályozza, másutt az énekkar további

fennmaradását veszélyezteti. Miközben szinte az összes együttes már átvehette a Bartók–Pásztory-díjat, s nemcsak Magyarországon, hanem külföldön is híret vitte a magyar zenekultúrának; a kórusok zöme fél évszázadosnál is régebbi múltra tekinthet vissza. A három esztendővel ezelőtt született előadó-művészeti törvény megfogalmazta a kórus mibenlétét, ellátandó feladatait. Szabályozta létszámát, kritériumrendszerével pedig meghatározta a hivatásos együttesek szolgálat- és koncertszámát. Ennek értelmében a hivatásos együttesek sorába tartozik az összeállításban nem szereplő Szolnoki Bartók Béla Kamarakórus, valamint az I. kategóriába soroltak között van a nyíregyházi „Cantemus kóruscsalád” is.

A legnagyobb és legfiatalabb

Tavaly ünnepelte fennállásának negyedszázados évfordulóját a Nemzeti Énekkar, amelyet 1985-ben Állami Énekkar néven hívtak életre. Bár a hivatásos kórusok közül ez az együttes tudhatja maga mögött a legrövidebb történelmet, nyolcvan tagjával a legnagyobb énekkar (a létszámot az alapító okirat rögzíti). „Átgondolatlan és kissé felelőtlen minisztériumi döntéssel született meg a kórus – meséli a kezdetekről Antal Mátyás, aki már huszonegy esztendeje irányítja a társulat munkáját. A Magyar Állami Népi Együttesnél szemléletváltás történt 1985-ben, így főlössé vált az ottani kórus. Negyven tagú társulatából, főiskoláról, Zeneakadémiáról frissen kikerült énekesekből, valamint a Rádióénekkar és az operakórus átszerződő tagjaiból született az Állami Énekkar, kilencven fővel, Pászti Miklós vezetésével. Akkoriban Antal Mátyás a Budapesti Kórus vezetőjeként nem fogadta lelkesen az új együttes születését; úgy vélte, ez az ő Budapesti Kórusának is lassú megfojtásához vezethet. Kezdetben nem is volt egyszerű a más-más felkészültséget és repertoárt hozott énekesekből homogén hangzású együttest kialakítani. Az első években a kórus és az Állami Hangversenyzenekar (ÁHZ) között jócskán akadtak feszültségek, a kilencvenes évek elején még úgy tűnt: nincs szükség erre a kórusra. Folytatódott a

A Nemzeti Énekkar (karigazgató: Antal Mátyás). A szemközti oldalon az MR Énekkar (karigazgató: Somos Csaba)

Forrás: Gramofon-archív

A Debreceni Kodály Kórus (karigazgató: Pad Zoltán)

repertoárépítés, egyre jobbá vált a társulat; „a Nemzeti Énekkar ma már internacionális alapokkal rendelkező, romantikus nagy vegyeskar” – teszi hozzá a karigazgató. Az igazi változást azonban a kórus életében a 2000-es esztendő hozta. Kocsis Zoltán 1997-ben lett a szimfonikus zenekar vezetője, majd a két együttes új nevet kapott. Aztán az énekkarnál is lezajlott a minősítési procedúra, Antal vezetői döntése alapján azonban senkitől sem kellett megválniuk. Azóta is évente tartanak meghallgatást, olyan jó minősítési rendszer alapján, amelyet a Miskolci Szimfonikus Zenekar is átvett. Antal hozzáteszi, az utóbbi időben annyi a felkérésük, hogy nem is tudnak minden feladatot elvállalni. A fellépéseik túlnyomó többségét az oratorikus koncertek teszik ki, de emellett a cappella estjeik is vannak. „Azt, amit mi tudunk, természetesen a nagyszerű Rádióénekkar is tudja, csak létszámuk ma már szinte a fele a miénknek.” A Nemzeti Énekkar rangját az is jelzi, hogy amikor három énekes helyére hirdettek próbaéneklést, százan jelentkeztek. S bár a hazai hivatásos kórusok közül náluk a legmagasabbak a fizetések, azért az ő anyagi helyzetük sem rózsás, kilenc esztendeje nem volt béremelés. Antal úgy véli, a kóruskoncertek másképpen érintik meg az embereket, mint a szimfonikus estek. Egyik ismerősét említi, aki az iskolai kóruskoncertek miatt fordult el ettől a műfajtól, aztán egyszer meghallgatta a Nemzeti Énekkart. Azóta szinte minden hangversenyükön ott van.

Középpontban a kortársak

A Debreceni Kodály Kórus szintén jubilál idén: hivatásos-sá válásának negyvenedik évfordulóját ünnepli. Az együttes története azonban messzebbre nyúlik vissza, hiszen Gulyás György 1955-ben alapította, a zeneművészeti szakiskola énekkaraként. Tevékenységük középpontjában a kortárs a cappella művek és az oratóriumok állnak. A vegyeskar vezetője két esztendeje Pad Zoltán, aki szerint előnyei és hátrányai egyaránt vannak a vidéki életmódnak. „A régiós feladatoknak köszönhetően sok a koncertünk, egy-egy műsort több városban előadhatunk. Azonban a fővárosi fizetések jóval magasabbak, az anyagi lehetőségeink más téren szintén jóval szerényebbek. Komoly hátrány ez a

versenyben, nehezebb így frissen végzett énekeseket Debrecenbe csábítani. Bár ma már a határontúlon is lehet keresgélni.” A Debreceni Kodály Kórus repertoárján egyforma súllyal szerepelnek az a cappella és az oratorikus művek. Cizellált énekmod, érzékenység és vivőerő jellemzi a közel ötven tagú együttes előadásmódját. A romantikus darabok mellett gyakran szerepelnek műsorukban modern kompozíciók is, amelyek előadása az együttes egyik fő profilja. Pad Zoltán örömmel meséli, hogy a kisebb városokban sokszor telt házasként még a modern a cappella műveket felvonultató koncertjeik is. A kórus egyedülálló repertoárja és színvonalára arra predesztinálná, hogy külföldön az eddiginél több hangversenyt adjon, ez azonban sok esetben anyagi okokból nem valósulhat meg: hozzájárulni az utazás költségeihez nem igazán tudnak, ehhez kicsi a büdzséjük. Pad Zoltán bízik abban, hogy a hamarosan munkába álló új igazgató segíteni fog a rendszeres turnék feltételeinek megteremtésében.

Eközben komoly eredményeket értek el, hiszen a karnagy elképzelése alapján készítették egy Liszt-CD-t, amelyen világszerte felvételek is helyet kaptak. Egyre több a rangos koncerttermekbe szóló és a kiváló zenekaroktól származó meghívás, amely ugyancsak pozitív visszajelzés az énekkar számára.

A Debreceni Kodály Kórus számára fontos az ifjúságnevelés is. Apróbb művekből, a gyerekek fantáziáját is megragadó darabokból állítanak össze speciális programokat, hogy a közönségnevelést a kicsiknél kezdhesék, a társaművészeteket is bevonva. Bár vannak, akik létszámleépítés miatt aggódnak, a karnagy nem tud ilyen szándékról. Korábban nagyobb volt az együttes, de már húsz esztendeje ezzel a létszámmal énekelnek, s a válságot követően sem kellett senkitől megválniuk. Pad Zoltán három esztendeje kinevezése lassan lejár, de bízik a folytatásban; szeretné, ha művészi rangjuk, megbecsültségük végre a fizetésekben is megjelenne, és a tagoknak csak a kórusmunkára kellene koncentrálniuk.

Jó mulatság, férfimunka

Tavaly tavasz óta vezeti Strausz Kálmán a Honvéd Férfikart, amely 1949-ben alakult. A különleges repertoárú együttesen kívül Európában csupán egyetlen hivatásos férfikar létezik, Észtországban. „Amikor átvettem a kórus

A Honvéd Férfikar (karigazgató: Strausz Kálmán)

Forrás: Gramofon-archív

irányítását, nem azzal kezdtem, mint sokan a kollégáim közül, hogy minden, ami addig ott történt, rossz, és meg kell váltani a világot. Az együtttest ismertem, többször volt alkalmunk korábban is dolgozni. Ebben a műfajban úgy vélem, ők jelentik az etalont. Kicsit módosítanom kellett az irányokon, hogy nagyobb részt szakítsunk ki a hazai hangversenyéletből. Tudtam, ez nem lesz egyszerű. Az együtttest számára szerencsés az idei Liszt-év, hiszen rengeteg a zeneszerzőnek számos, férfikarra íródott műve van. A rendkívül szűkös keretünkben még egy DVD-t is készítettünk! Egyre több felkérést kapunk, sikerült például egy francia kortárs opera felvételében is részt vennünk. Pályáztunk, így felvettük Liszt Szent Szaniszló oratóriumát, ami bár töredék, de még így is kilencvenperces, valamint sikerült bekerülnünk a Budapesti Wagner-napok előadói közé is. S közben mi minisztériumi fenntartással dolgozunk, amit éppen 12 százalékkal csökkentettek. A hivatásos kórusok terén a legnagyobb gondnak azt tartom, hogy az azonos feladatú együttesek tagjainak bérezése között akár 200–250 százalékos különbség is van. Nem az a bajom, hogy máshol több a pénz, hanem az, hogy nálunk kevés. A férfikartól sokan elmentek már az alacsony fizetés miatt. Persze a Honvéd világéletében nevelő együttes volt, nálunk kezdte pályáját Gregor József, Réti József, Ilosfalvy Róbert és Gulyás Dénes.

Terveink persze akadnak bőven, bár most talán kicsit sok a fellépés. A honvédelmi tárca által kirótt feladatoknak is eleget kell tennünk, hiszen a Honvédelmi Minisztériumnak évente adott számú fellépéssel tartozunk. Az egyéb felkéréseket pedig azért kell elvállalnunk, mert a minisztériumi pénz csupán a bérekre elég. A negyventagú kórus

évente mintegy hetven hangversenyt ad. Létszám tekintetében a férfikarnál ez az alsó határ, énekeltek korábban hatvanan is. Lényegesnek tartom az áttetsző, kiegyenlített hangzást, a tiszta intonációt és a pontos ritmust. Ezért azonban minden nap meg kell küzdeni. Saját koncertsorozatot indítottunk idén is. Azt remélem, be tudjuk bizonyítani: helyünk, sőt egyre előkelőbb helyünk van a hazai és a nemzetközi zenei életben.”

A magyar zenekultúra még mindig a legjobb országimázs-építő. Jelenleg a zeneakadémiai karnagyképzés is takaréklángon ég (lásd a keretes beszélgetést Erdei Péterrel – a szerk.). Éppen ezért döntöttem úgy, bár fizetni nem tudok érte, szívesen fogadnék a Honvéd kórushoz fiatalokat. Tanulják meg a mindennapi, profi kórusmunkát, amit csak a gyakorlatban lehet elsajátítani.

Hogyan tovább, Rádióénekkar?

A Magyar Rádió Énekkara – mai nevén MR Énekkar – is több mint fél évszázados múltat tudhat maga mögött, hiszen 1950-ben alakult. A kórus repertoárja a kezdetektől fogva színes, felöleli a klasszikus kórusmuzsika minden területét, műsorukon gyakran szerepelnek kortárs magyar művek. A vegyeskart két és fél esztendeje irányítja Somos Csaba. Nehéz helyzetben vette át az együttes vezetését, hiszen megérkezése előtt a kórus fél évig művészeti vezető nélkül dolgozott. A három esztendővel ezelőtti leépítésekkel a Rádióénekkart hátrányos helyzetbe hozták, ami az oratórikus repertoár megszólaltatását illeti. „Hosszú ideig kellett azon dolgoznom, hogy a hangzást a jelenlegi létszámhoz alakítsam, az intonációt stabilá, a szólamok hang-

Nevel és élményt ad

Forrás: Neubauer Rudolf

Az énekkarok között különleges szerepet tölt be a Magyar Rádió gyermekkórusa, az MR Gyermekkórus. Bár az együttes szintén több mint fél évszázada működik, és tavaly Prima-díjat is kapott, helyzete talán most a legnehezebb. „A Gyermekkórus sokszínű tevékenysége, működési sajátosságai több évtized

alatt csiszolódtak ki – magyarázza Thész Gabriella, aki 1985-től a kórus karnagya, 1995-től pedig művészeti vezetője. Az önálló a cappella koncertek és a rádiófelvételek készítése mellett gazdag repertoárt alakítottak ki az oratórium műfajában is. Az együtttest olyan 6–16 éves iskolások alkotják, akik a szabadidejükben zenélnek. Képzésük egyik része a magyar ének–zene-oktatás alapján működő iskolai énektanítás, amelyet a kórus karnagyai és korrepetitorai végeznek, ennek költségeit nem a Magyar Rádió, hanem az önkormányzat viseli. A másik a kóruspróbákon folyó munka, amelynél figye-

lembe kell venni az évente változó tagságot. Fontos hangsúlyozni, hogy a gyerekek számára a kórus nemcsak zenei műveltséget és élményt ad, hanem szocializál is. Mindenki a saját területén dolgozik a nagy, közös produktum megvalósításáért, miközben érzelmi és erkölcsi nevelést is kap. „Sajnos 2007-től komoly személyi és szerkezeti leépítések történtek a Gyermekkórusnál, a működési feltételek visszaállítása életbevágóan szükséges – mondja a karnagy. – A különböző időkben, különböző korosztályoknak tartandó, egymásra épülő folyamatos kórusmunka legalább két karnagyot igényel. Karnagy társam, Nemes László Norbert 2009 novemberében távozott, ami jelentős többletmunkát és szervezést ró rám, illetve veszélyezteti a méltó utánpótlás kinevelését. Az utóbbi öt évben megszűnt a gyerekek hangszeres oktatásának támogatása a Rádió részéről, és az évenkénti egyhetes ingyenes nyaralás költségeit sem kapta meg a Gyermekkórus. Tavaly, sok év után új karácsonyi CD-nk jelent meg, amelynek bemutató koncertjét a Művészetek Palotájában tartottuk. Hagyományos koncertjeink mellett idén éneklünk a Liszt-évforduló kapcsán a Dante-szimfóniában, a Krisztus oratóriumban, a Szent Erzsébet legendájában, valamint a Liszt-émlékév zárókoncertjén is.”

Értelem és érzelem

Forrás: Gramofon-archív

Erdi Péter évekig volt a Magyar Rádió Énekkara, a Debreceni Kodály Kórus és a Kecskeméti Pedagógus Énekkar karnagya. A kecskeméti Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet igazgatója volt

1974-től 2008-ig, jelenleg a Zeneakadémia docense.

G.: Milyennek látja a helyzetet a kóruséneklés terén?

E. P.: Átrendeződött a zenei élet: miközben több a fesztivál, ahol az együttesek meg tudnak jelenni, a műkedvelő területen egyre nehezebb még a zeneszerető embereket is megtartani, nem jut idő az éneklésre. S szomorú az is, ami a Rádióénekkarral történt, hiszen jelentősen csökkent a létszáma, miközben húsz évvel ezelőtt minden műfajban példaadónak számított. A hivatásos kórusok feladata ugyanis a példamutatás is! Jó lenne, ha a fiatal karnagyok is rendszeresen dolgozhatnának profi együttesekkel. Kellő kooperációra lenne szükség a kórusok és az egyetemek között. Ez minden körülmények között fontos volna, még akkor is, ha tudjuk, a gyakorlati életben keveseknek adatik meg a lehetőség hivatásos vagy olyan szintű együttest vezényelni. Azt mondják, a gyakorlati élethez kell képezni a szakembereket. Ez részben igaz, de a képzésben mindig a legmagasabb szintet kell megcélozni.

G.: Mennyire van túlképzés a karnagyoknál?

E. P.: Túljelentkezés akad, de ez messze nem olyan mértékű, mint 15-20 évvel ezelőtt. Ennek az is az oka, hogy a vidéki egyetemeken is hasonló szintű diplomát lehet szerezni. Van terület, ahol túlképzünk, van, ahol alul... Lehet, hogy éppen középiskolába kellene több szakember, lehet, hogy az amatőr kórusok élén. Szerencsére a most végzetek el tudnak helyezkedni, s ha nincs kórusuk, akkor alakítanak. Egészséges tettvágy van a fiatalokban. Egyébként azt a legnehezebb megtanulniuk, hogy a karnagnak mindennap újra kell faragnia a hangszerét,

a kórust. Csak a jó szándék és az őszinte, nyílt légkör vezet eredményre. A dirigensnek először önmagát kell megnyitnia.

G.: Egyre nehezebb a kórusok helyzete, miközben a tagok zenei felkészültsége egyre magasabb.

E. P.: A személyes véleményem ennél színesebb. A zenei írás-olvasás terén tényleg jól állunk, az énekesi, énekkari hangképzésben az előzőhöz képest azonban nem ilyen pozitív a kép. Nyugat-Európában a szép énekhanggal rendelkező fiatalok énekkari hangképzést is kapnak. A Zeneakadémián is szükség volna hasonló képzésre. Többször felmerült már, hogy hívjunk életre ilyen osztályt, azonban mindig akadtak nagyobb volumenű problémák. Előbb-utóbb ezt a kérdést muszáj lesz napirendre venni. Egyébként azt is nagyon jónak tartanám, ha a Művészetek Palotájában lenne olyan bérlet, amely a hivatásos énekkarokat mutatná be. A Zeneakadémiával, a KÓTA-val szakmai továbbképzésként hirdethetnénk meg, gazdagítva a kóruséletet.

G.: Lehetne több debreceni Bartók Béla Nemzetközi Kórusversenyből is...

E. P.: A rendezvény április elején ünnepelte fennállásának ötvenedik évfordulóját. A magyar énekkari kultúra kiteljesedése szempontjából különleges szerepet töltött be: itt tanultuk meg mi, magyar karnagyok, hogy ha lehet, mindent énekeltségünk eredeti nyelven, s hogy milyen stílári különbségek vannak például a hasonló korban élt madrigálszerzők műveinek előadói gyakorlata között. Az is bebizonyosodott, hogy hivatásos együttesünk a magyar zenekultúra nemzeti értékei, magas színvonalon dolgoznak, tudás tekintetében az európai élvonalba tartoznak.

G.: Ön szerint is más hatása van egy kóruskoncertnek, mint egy szimfonikus hangversenynek?

E. P.: Ideális esetben az énekhang puhán, érzékenyen, közlőrel érinti meg a hallgató lelkét, érzelmvilágát, így talán tényleg kicsit másképp hat, mint a hangszeres zene, bár azért nincs nagy különbség. Lényeges lenne azonban, ha megerősödne az iskolai énekoktatás, ha visszatérhetnénk ahhoz a kodályi eszméhez, mely szerint az egészséges személyiségfejlesztéshez az értelmi nevelés mellett az érzelmi nevelés is fontos. Ennek ugyanis egyik leghatékonyabb eszköze a zene.

zását homogénné tegyem – mondja a karnagy. – A bizonytalan körülmények dacára a 48 kiváló énekkari művésznünk példát mutat. Az eltelt két és fél év alatt rengeteg úgynevezett Z-felvételt készítettünk saját programjainkból, amit az énekkar tematikusan szerkesztett, a cappella hangversenyein műsorra tűzött. Szinte új repertoárt építettünk, különösen ami a kortárs nemzetközi és magyar zenét illeti. A januári időszakban három különböző modern magyar műsort énekelünk bő hónap leforgása alatt!”

Szoros kapcsolatot építettek ki a Zeneakadémiával, az elmúlt időszakban a karvezetés szakos hallgatók többször látogatták a Rádiókórus próbáit, felvételeit. Somos Csaba

megbeszéléseket folytatott Kollár Évával és Kutnyánszky Csabával, akikkel több lehetséges kapcsolódási pontot is talált. Például a nemzetközi karvezetőverseny döntőjében részt vehet az énekkar, a legjobb magyar versenyző pedig később dirigálhatja a Rádiókórust. Bár arról keveset tudnak, mit hoz a jövő. Folyosói pletykák szerint az Erkel Színházban találnak újra otthont az együtteseknek, de hivatalos információval senki nem szolgált. Miközben tisztában vannak azzal, hogy a zenei életben is folytatódik a verseny, így néhány hónap kihagyás is komoly börtöt okozhat. Ráadásul a bizonytalanság megviseli az énekeseket is. ■